

Го посветувам оваа моја пристапно предавање во Македонската Академија на Науките и уметностите на 75-та годишнина на мојот драг пријател, ментор и колега акад. Божидар Видоески.

Диференцијација на македонскиот и бугарскиот јазик во балканскиот контекст*

Виктор А. Фридман

Универзитетот Чикаго

Jazicite na poclvata na Makedonija. Skopje: Macedonian Academy of Arts and Sciences. 1996. 75-82.

Pristapni predavanja, prilozhi i bibliografija na novite c'lenovi na Makedonskata Akademija na

Naukite i Umetnostite. Skopje: Macedonian Academy of Arts and Sciences. 1997. 105-133.

Јас би сакал да го почнам ова мое пристапно предавање со израз на благодарност кон моите драги, почитувани и непрежалени ментори Збигцев Голомб и Блаже Конески како и кон мојот драг и почитуван ментор Божо Видоески. Благодаревјуби на нивното несебично, колгеијално и пријателско менторство низ годините покрај помошта и соработката на сите мои колеги и пријатели во Македонија, настапувам овде денеска.

За местото на македонскиот јазик во балканска средина има многубројни работи од кои овде може да спомнеме неколку како што е Конески (1965), Конески, Видоески и Јашар-Настева (1968), Голомб (1960) и Голомб (1970). За диференцијацијата на македонскиот и бугарскиот јазик Блаже Конески има пишувано веќе во 1948г. Таква тема во врска со одделни граматички прашаца третирав во својата книга (Фридман 1977:114-135), како и во својот нацрт на македонската граматика (Фридман 1993а) и во некои статии (Фридман 1985б, 1986, 1994 Фридман 1991а). Можеме тука да ја спомнеме и статијата на Крамер (1987/88). Во најново време се појавуваат статиите од Видоески (Видоески 1995) и Усикова (Усикова 1995) за таа разлика. Овде сакам да ги спојам овие две теми, т.е. процесот на диференцијацијата на македонскиот и бугарскиот јазик и

балканскиот јазичен контекст на ова диференцијација. Ѕе ги земам како основна двата литературни јазици, кои се формирани околу нивните односни дијалектни бази. Во ова истражување нема да ги земам во предвид известните социолингвистички фактори кои доведоа до формирањето на двата балканословенски литературни јазици. Тие се третирали во други трудови (на пр. Фриедман 1975, 1985а; Лунт 1984, 1986, в. исто така Димитровски, Конески и Стаматоски 1978). Но овде сакам да разгледам некои структурни особини кои истовремено ги разликуваат двата јазика на синхронит план и покажуваат на дијакроните процеси кои доведоа до овие разлики во текот на развитокот на балканскиот јазичен сојуз.

Во историјата на балканската лингвистика, јазичните појави најмногу се разгледуваа во рамките на традиционалните полиња на граматичното истражување, т.е. фонологијата, морфологијата, семантиката и синтаксата. Сепак, има и релативно нови пристапи кон општиот проблем на изучувањето на јазикот кои можат да ни помогнат во нашето истражување. Овде мислам на анализата на дискурсот или прагматиката, која почнува да се појавува и во споредбени балканистички студии (Тополињска 1992, в. исто така Јокојама 1994), и има можност значително да ги осветли не само процесите на балканската конвергенција туку и на балканската дивергенција. Кога ги земаме во предвид македонскиот и бугарскиот јазик, конвергенцијата е во насоката македонскиот јазик со неговите соседни несловенски јазици, додека дивергенцијата е точно разликата меѓу македонскиот и бугарскиот поаѓајќи од наклоноста на македонскиот јазик кон посиленото изразување на некои иновации. Во ова предавање терминот "прагматика" го разбираам како изучување на тие црти во јазикот кои се факултативни и барање на

мотивации за изборите на говорителот. Од оваа гледна точка, прагматиката ѝ се спротиставува на граматиката како таква со тоа што правилата на граматиката се задолжителни додека изборите на прагматиката се определени од контекстот на кажуваното и желбите на говорителот. Така, на пример, во македонскиот јазик согласувањето по род или облиците на вокативните форми се граматички додека употребата на вокативните форми, затоа што не е задолжителна, треба да се опишува од прагматична гледна точка.

И така доаѓаме до разликата меѓу развитокот на граматикализацијата и употребата на прагматични средства. Овие процеси можат да одат по две насоки, т.е. од прагматично средство до граматички правила или обратно. Така, на пример, развојот на современите определени членови во балканословенските јазици почнал во старо- или општо- словенскиот период како постпозицијата на демонстративните заменки за фокусот или топикализацијата, која со време на балканската почва се граматикализира како категоријата определеност. Од друга страна, општословенскиот вокативен падеж којшто во стариот период беше потполна интегрирана во именскиот флективен систем сега во македонскиот (и делумно во бугарскиот) се употребува само со извесни афективни значења, т.е. премина од граматичен знак до прагматична функција. Кога ги споредуваме различните појави кои се врзани со овие две насоки на промени во македонскиот и бугарскиот јазик, ќе видиме дека често пати македонскиот јазик ќе оди кон потполна граматикализација или основни системски промени каде што бугарскиот јазик или останува на нивото на прагматиката или оди во друга насока на граматикализацијата. Тоа се гледа во примерите како удвојувањето на објектот како и во разни

глаголски категории, кои ќе ги разгледаме подоцна.

Има цел ред граматикализирани разлики каде што патот до разликата требаше да се развива преку прагматиката. Такви се, на пример, граматикализираните синтаксички и фоно-синтаксички појави што ги разликуваат двата балканословенски јазика со тоа што македонскиот е поблизок до неговите соседни несловенски балкански јазици, т.е. албански, влашки и грчки, имено поместувацето на клитики во местото пред глаголот и појавата на третосложниот акцент. Овие две појави можеме да ги споиме. Во грчкиот и влашкиот постојат правила според кои акцентот не може да паѓа подалеку од третиот слог од крајот на зборот, додека во албанскиот јазик склоноста на акцентот да паѓа на последниот слог на основата доведува до фактичко ограничување на акцентот на последните три слогови.¹ Оваа балканска тенденција акцентот да не може да се помести понапред од третиот слог најверојатно дала поттик за поместувацето на неакцентирани зборови од крајот или втората позиција на глаголската фраза (според законот на Вакернагел) кон почетокот.² Покрај тоа, можеме да забележиме дека со оваа појава, како и со други кои ќе ги анализираме после, зацврстувацето станува сè појакно кога одиме кон југ и запад. Така, на пример, местото на акцентот станува се поограничено. Доколку поместувацето на акцентот и на местото на клитиките требаше да биде по пат на варијација во извесно време, можеме да претположиме еден период кога двата система конкурирале преку прагматични нијанси. И денеска во литературниот бугарски јазик гледаме конкурирање на местото на акцентот во одделни зборови (пробграма) додека во македонскиот имаме граматичко решение.

Сега би сакал да го свртам нашето внимание кон двете појави што ги спомнав порано и кои се произразити на балкански план, имено:

удвојувањето на објектот и некои појави врзани со извесни глаголски категории, имено "статус" и "резултативност". Синхроната и дијахроната дистрибуција на тие појави изразува тенденција прагматичните особини да бидат граматикализирани точно таму каде што јазичниот контакт е најсложен и најинтензивен. Од тоа произлегува заклучок дека усвојувањето на прагматични јазични црти може да служи како влез (појдовна точка) за структурни промени.

Во својата докторска дисертација, Лиџрен (Леаџрен1992; сп. Гуентцјуева 1994) докажа дека во бугарскиот јазик факторот што ја определува употребата на удвоениот објект е прагматичната црта "топикализација", т.е. свртување на вниманието на слушателот кон објектот додека обично (но не секогаш) тоа се свртува кон субјектот. Топикализацијата често пати се совпаѓа со такви појави какви што се определеноста и необичниот редослед на зборовите, но тие појави не се одлучувачки за удвојувањето. Лиџрен докажа дека само во 2% до 3% од можните контексти се врши удвојување на објектот во бугарскиот јазик. Исто така, станува јасно од неговите податоци дека во бугарскиот литературен јазик на удвојувањето на објектот се гледа како покарактеристично за разговорниот јазик и речиси никогаш не се среќава во научната проза. Можеме да претпоставиме дека тоа ограничување постои благодарјќи на северноисточната дијалектна база на бугарскиот литературен јазик или е последица на еден свесен стремеж кон избегнување на една карактеристика на разговорниот стил. Значи, се работи за една појава со прагматична мотивација и стилистички нијанси.

Во македонскиот и во албанскиот литературен јазик, како и во влашкиот, удвојувањето на некои објекти, главно определени но исто така

и неопределени специфични или индиректни, е сосема граматикализирана појава. Треба да се признае дека понекогаш има извесни недоследности во удвојувањето, како што докажуваа Угринова-Скаловска (1960-61), Црвенковска (1986) и Минова-Гуркова (1994:196-200) за македонскиот јазик и Фидлер и Буххолц (Буцјуюолз анд Фидлер 1987:445-46) за албанскиот (в. Голачџ 1984:53 за влашкиот). Покрај тоа, се забележува извесно отстапување од удвојувањето во источномакедонските говори, додека во албанскиот јазик се среќава удвојување во контексти каде што не е дозволено или очекувано во македонскиот, на пр. во идиоми и во зависни реченици со глаголи на мислење и согледување/перцепција. На пр. албанскиот *Иа љипи калит* буквално 'му-го јавна [на] коцот' т.е. 'го јавна коцот' или *Е дија се до тї вонојет* спроти македонскиот **Го знаев* дека ќе задоцни.

И така, во врска со удвојувањето на објектот, доаѓаме до една фрапантна разлика меѓу однесувањето на бугарскиот јазик од една страна, и македонскиот, албанскиот и влашкиот јазик од друга страна. Додека во бугарскиот јазик -- како и во грчкиот и румунскиот -- удвојувањето е скоро секогаш факултативно, и со тоа прагматички определувано, а истовремено и карактеристично за разговорниот стил, во македонскиот, албанскиот и влашкиот јазик удвојувањето е граматикализирано, т.е. задолжително барем во повеќе контексти, и сосема обратно во однос на бугарскиот јазик испуштањето на клитиката е нешто ретко и очигледно прагматички условено. На тоа можеме да додадеме дека во албанскиот јазик, изгледа, граматикализацијата е понапредната; ја наоѓаме и во некои независни реченици како предизвикана од зависните и во извесни идиоми.

Да се свртиме сега кон глаголските парадигми и конструкции.

Може да се каже дека во глаголските системи на балканските словенски литературни јазици и дијалекти како и во албанскиот јазик со неговите дијалекти (и во извесни балканоромански дијалекти), најзначајната иновација е појавата на граматикализираното изразување на степенот до кој говорителот го потврдува тоа што го кажува. Во балканословенската граматичка традиција ова спротиставување се опишува како прекажаност/осведоченост, а во албанската како адмиративност.³ Сврзано со таа иновација во македонскиот и бугарскиот јазик е чувањето на резултативноста и нејзиното раширување во нови конструкции или парадигми. Во албанскиот јазик, се работи за преобразувањето на варијација во резултативната конструкција во една нова серија парадигми маркирани за непотврдување, односно статус (т.е., на пр. ка ченї њ ченї ка > ка ченї спроти ченка). Во извесни влашки дијалекти се наоѓа сличен процес како и во албанскиот (на пр. мегленорумунскиот ам фост и фост-аќм; в. Атанасов 1984, 1990:220).

Во традиционалните граматички описи на бугарскиот литературен јазик, прекажаноста се третира како посебна категорија изразена во посебни парадигми коишто од дијахрона гледна точка потекнуваат од минатото неопределено време, т.е. од стариот резултативен перфект. Навистина, така-наречените дубитативни форми од типот "бил чел/бил четял" во бугарскиот јазик, како и македонскиот перфект од типот "имал дојдено", всушност претставуваат слични но независни иновации врзани со граматикализацијата на категоријата "статус", затоа што такви форми се развивале во времето кога глаголската л-форма (или резултативен партицип) веќе се врзала со поимот "непотврдување". Сепак, во самиот стар перфект такви нијанси се соопштуваат не заради граматикализацијата но преку прагматиката, т.е. доаѓаат од контекстот.

Така, на пример, за бугарскиот јазик, врз основа на примерите каде што помошниот глагол слободно се испушта или се појавува во истата реченица или истиот текст за истите настани или категории настани, докажав дека тука се работи не за посебни парадигми туку за факултативно испуштање на помошниот глагол во трето лице минато неопределено време (Фриедман 1980). Во својот труд за истиот проблем Филдер (Фиелдер 1990) докажува дека во испуштањето на помошниот глагол во трето лице минато неопределено време се работи за еден прагматичен услов, имено врзаноста на раскажувачот со текстот или спротиставувацето: преден план/задан план, со тоа што испуштацето сигнализира преден план, на пр: **Веднџ е пџтувал** от Бургас надолу, към границата - село Факија - и **пџтувал** тој... (Ротю 1979:177-79), каде што првата употреба е пџтувал ја поставува сцената, т.е. задан план, а втората пџтувал го продолжува приказот, т.е. дејството го поставува во преден план.

Во македонскиот литературен јазик, како и во централнозападните дијалекти врз кои тој се базира (а за разлика од некои од источните говори), помошниот глагол во трето лице минато неопределено време е секогаш испуштен и така може да се каже дека појавата е потполно граматикализирана. Но, од друга страна, новите резулативни перфектни форми со глаголската придавка и помошниот глагол "има" (од типот "има дојдено") се потполно граматикализирани точно во тие говори каде што помошниот глагол "сум" е секогаш отсутен во трето лице минато неопределено време. Покрај тоа, што повеќе е ограничено минато неопределено време, тоа повеќе се употребува новиот перфект. Така, на пр., во охридскиот говор, минатото неопределено време е строго ограничено до контексти на непотврдување, а во корчанскиот и

костурскиот л-формата се среќава само во некои адмиративни или дубитативни изрази а новиот перфект речиси секаде го заменува стариот. Континуитетот на новиот има-перфект продолжува преку Егејска Македонија до бугарските дијалекти на беломорска и одринска Тракија (в. Фриедман 1991б).

Од друга страна, во бугарскиот литературен јазик се среќаваат примери како што се "Имам писана статия по този въпрос" или дури "Имам писано по този въпрос". Но овие бугарски појави се отворени синтагми кои не создаваат парадигми, имајќи предвид дека партиципот треба да се согласува со родот на објектот освен во случај на отсуство на изразен објект. Бугарските конструкции со глаголот "има" се среќаваат само со силно резултативен израз на жив субјект во преодна реченица, додека соодветната македонска парадигма изразува општа резултативност. Значи, објаснението на употребата на "има" конструкциите во бугарскиот јазик треба да се бара во прагматиката додека во македонскиот јазик парадигмите со "има" се потполно граматикализирани.

Во албанскиот јазик, пак имаме посилен израз на граматикализацијата на непотврдување со тоа што од инвертираниот перфект, типот ка ченĭ -> чен-ка, израсна цел ред парадигми (сегашно време, имперфект, перфект, плусквамперфект) строго ограничени до значењата на непотврдување. Значи тие факултативни значења на непотврдување во стариот словенски перфект -- освен во најјугозападните говори на македонскиот јазик, каде што тој перфект пак се ограничува до непотврдување -- станува основа на еден ред на парадигми кои се потполно граматикализирани во албанскиот јазик.

Како што забележа за прв пат Петар Атанасов во 1984 г., во меглено-

романскиот свртениот перфект исто така се употребува точно за непотврдување, но досега такво нешто не било забележано за ароманскиот. Меѓутоа, во моето теренско истражување на влашкиот говор од власите-фаршароти од Горна Белица (Беала ди сус), Струшко, со помошта на Марјан Марковиќ, научен соработник во МАНУ, откривме адмиративни формации со партиципна форма и частица -ка, очигледно позајмена од албанската адмиративна морфема на трето лице еднина, (најчесто употребувано), кој бил протолкуван како знак на адмиративност, на пр. Ми л'ој ди минти: "А бе тора тини фускаЖ авут ом!" Се шашардисав: "А бе сега ти си бил богат човек!".

Така, имаме континуитет од бугарскиот со прагматичната опозиција резултативен перфект/непотврдено минато, преку македонскиот (и можеби тука мегленорумунскиот) со граматикализиран резултативен перфект но прагматично непотврдено минато, до албанскиот (и југозападномакедонскиот) со граматикализиран резултативен перфект со граматикализирано непотврдено минато, а на крај во некои влашки говори, како што е фаршеротскиот говор на Горна Белица, стигнуваме до еден јасно позајмен сигнал на непотврдување.

Би требало тука патем да истакнеме дека, иако често пати една појава којашто е прагматички условена во бугарскиот јазик наоѓа граматичен израз во македонскиот, сепак исто така се среќава диференцијација со обратен правец. На пример, додека во македонскиот јазик разликата меѓу субјектните и објектните форми на некои лични имиња од машки род и зборовите *човек*, *Бог*, *гавол*, *Господ*, која се среќава во западните говори, е факултативна и со тоа прагматична, во бугарскиот литературен јазик секундарно е создадена граматикализирана разлика: номинатив/не-номинатив изразена преку двете форми на членот за

машкиот род еднина: формата -ѝт/-ѝт за номинативот, -а/-ѝа за така-наречениот индиректен падеж. На еден сличен начин, употребата на така-наречената бројна форма во македонскиот јазик е многу поограничена од нејзината употреба во бугарскиот. Во македонскиот јазик бројната форма со -а, на пример "два женски гласа", се употребува скоро исклучително или со бројка "два" или со одделни често квантифицирани (измерени) именки како "ден" или "денар". Употребата на таква форма е факултативна до таков степен што може да се смета како прагматична а не граматичка во македонскиот јазик, за разлика од бугарскиот, каде што овој развиток е граматикализиран.

Кога разгледуваме други појави врзани со глаголот во балканословенските јазици, можеме да забележиме дека во рестрикциите на глаголскиот вид (загубата на аорист од несвршен вид, ограничувањето на употребата на свршено сегашно време и свршен имперфект до потчинети или модални реченици) и анализмот на глаголски частици (македонското ѓе спрема бугарското џа, џеш, џях, џеше; македонското би спрема бугарското бих, бихме, итн.), македонскиот јазик покажува извесно упростување спрема бугарскиот. Од друга страна, развитокот на минатиот пасивен партицип во глаголска придавка (типот дојден) за сметка на глаголската л-форма претставува едно специфично разширување. Воопшто се чини дека во македонскиот јазик има посилна тенденција кон граматикализирани промени во глаголскиот систем додека во бугарскиот се гледаат повеќе такви појави во именскиот. Тоа се гледа не само во развитокот на односните глаголски категории но на синтаксичкото ниво исто така во граматикализацијата на удвојувањето на објектот, доколку таква појава е врзана со глаголска диатеза, т.е. односот на именката со глаголот а не со именката како таква (в. Лопашов 1978:106-

13, Минова-Ѓуркова 1994:189-90).

Со сето тоа што го покажавме во врска со односот на прагматиката кон граматиката во еден балкански контекст сакаме да го предложиме следново. Местото барем на некои балканизми во системите на односните јазици може да се опише како еден континуитет од прагматички до граматикализирани појави. Во статијата на Конески, Видоески и Јашар-Настева (1968) се гледа дека сите од најважните иновации доаѓаат до најсилен израз во југозападната зона, кадешто јазичниот контакт е најсложен и најсилен: со албанскиот, влашкиот, грчкиот како и со турскиот. Граматикализацијата на прагматички појави во македонскиот јазик го сугерира фактот дека таканаречените функции во текстот не само што можат да се заемаат од еден јазик во друг, туку дури и служат како појдовни точки за структурни промени во јазикот (в. Принце 1988, Митјуун 1992). Значи изгледа дека граматикализацијата на наративните функции најчесто се појавува таму каде што јазичниот контакт е најсложен, кога жителите со разни мајчини јазици се обидуваат да комуницираат поефикасно.

Македонскиот и бугарскиот јазик се деца на истиот јужнословенски родител, како што се норвешкиот и шведскиот јазик деца на истиот северногермански родител. Како и во секоја јазична диференцијација, и на Балканот разни фактори се одговорни за различен развој, а овде изгледа дека меѓусебни дејства измеѓу прагматиката и граматикализацијата беа особено важни за диференцијацијата на македонскиот и бугарскиот јазик. Тоа што е особено интересно кога ги разгледуваме разликите на двата јазика е фактот дека македонскиот јазик ни покажува доказателства на еден долг период на многу сложен јазичен контакт и сожителство. Од гледна точка на дијалектните зони

има цел ред транзиции во врска со одделни појави, а важното овде е кристализацијата на најкарактеристични разлики меѓу македонскиот и бугарскиот јазик точно во оваа зона веќе предвидена пред повеќе од деведест години од Крсте П. Мисирков како извор за основата на литературниот македонски јазик.

ЗАБЕЛЕШКИ

* Research for this publication was supported in part by a grant from the International Researches and Exchanges Board, with funds provided by the National Endowment for the Humanities. Neither of these organizations is responsible for the views expressed.

¹ Edinstvenite isključoci se retkite slučaji na neakcentirani zboroobrazovački afiksin na pr. od fshéh 'skrie' dobivame participnata forma fshéhur 'skrien', od koja se izveduva so neakcentiraniot afiks -azi: fshéhurazi 'skriwum'.

²Ima i drugo rewenie, koewto go naočame vo grqkiot jazik kako i vo neкои бугарски i makedonski govori, imeno dvojno akcentira...e. I ovaа pojava ima arealen karakter, no bidel°i ne e prisutna vo literaturnite balkanoslovenski jazici i pokraj toa se`uwte ne e dovolno istraΩuvana (v. Aleksander 199_), ovde °e ja spomneme samo patem.

³Za sporeduva...eto na ovie pojavi so turskite v. Friedman 1978, 1981.

BIBLIOGRAFIJA

Alexander, Ronelle. 1989-90. "The Balkan Nature of Macedonian Stress Phenomena". *Makedonski jazik* Vol. 40/41.

Alexander, Ronelle. Forthcoming. "The Balkanization of Wackernagel's Law". in Proceedings of the Eighth Balkan-South Slavic Linguistics Conference (1994).

Atanasov, P. 1984. "Meglenoromâna." *Tratat de dialectologie româneasca* 476-550. Craiova.

Atanasov, P. 1990. *Le mégléno-roumain de nos jours*. Hamburg: Buske.

Buchholz, Oda and Wilfried Fiedler. 1987. *Albanische Grammatik*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.

Fielder, G. 1990. The Bulgarian Evidential: A Pragmatically Determined Category?, Third International Pragmatics Conference, Barcelona (paper).

- Friedman, Victor A. 1975. Macedonian Language and Nationalism During the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Balkanistica*, Vol. 2, 1975. 83-98. Reprinted in *Macedonian Review* Vol. 16, No. 3, 1986. 280-292.
- Friedman, Victor A. 1977. *The Grammatical Categories of the Macedonian Indicative*. Columbus: Slavica.
- Friedman, Victor A. 1978. On the Semantic and Morphological Influence of Turkish on Balkan Slavic. *Papers from the Fourteenth Regional Meeting: Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 1978. 108-18.
- Friedman, Victor A. 1980. Reportedness in Bulgarian: Category or Stylistic Variant? *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* 25/26.149-63.
- Friedman, Victor A. 1981. Admirativity and Confirmativity. *Zeitschrift für Balkanologie*. Vol. 17, No. 1, 1981. 12-28.
- Friedman, Victor A. 1985a. The Sociolinguistics of Literary Macedonian. *International Journal of the Sociology of Language*, Vol. 52, 1985. 31-57. Charakterystyka socjolingwistyczna współczesnego literackiego języka macedońskiego. *Socjolingwistyka* 12/13. Kraków: Polish Academy of Sciences. 1993. 183-197.
- Friedman, Victor A. 1985b. Aspectual Usage in Russian, Macedonian, and Bulgarian. in *The Scope of Slavic Aspect (UCLA Slavic Studies 12)* ed. by Michael Flier and Alan Timberlake. Columbus: Slavica. 1985. 234-46.
- Friedman, Victor A. 1986. Evidentiality in the Balkans: Macedonian, Bulgarian, and Albanian. in *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, ed. by Johanna Nichols and Wallace Chafe. (Vol. 20 in the series *Advances in Discourse Processes*.) Norwood, NJ: Ablex. 1986. 168-87.
- Friedman, Victor A. 1993a. Macedonian. *The Slavonic Languages*. ed. by B. Comrie and G. Corbett. London: Routledge. 1993. 249-305.
- Friedman, Victor A. 1993b The Loss of the Imperfective Aorist in Macedonian: Structural Significance and Balkan Context. *American Contributions to the Eleventh International Congress of Slavists*. Robert A. MacGuire and Alan Timberlake, eds. Columbus: Slavica. . 285-302.

- Friedman, Victor A. 1994. Variation and Grammaticalization in the Development of Balkanisms. CLS 30 Papers from the 30th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, Volume 2: The Parasession on Variation in Linguistic Theory. Chicago: Chicago Linguistic Society. 1994. 101-115
- Gořa@b, Zbigniew. 1960. The Influence of Turkish upon the Macedonian Slavonic Dialects. *Folia Orientalia* 1.26-45. Cracow: Polska Akademija Nauk.
- Gořa@b, Zbigniew. 1984. The Arumanian Dialect of Krusvevo in the SR Macedonia, SFR Yugoslavia. Skopje: MANU
- Guentchéva, Zlatka 1994. *Thématisation de l'objet en Bulgare*. Bern: Peter Lang.
- Koneski, Blazve, Bozvo Vidoeski, and Olivera Jasvar-Nasteva. 1968. Distribution des balkanismes en macedonien. Actes du premier congrès international des études balkaniques et sud-est europeens, vol. 6, ed. by I. Gaľaľbov, V. Georgiev, and J. Zaimov, 517-546. Sofia: Baľgarska Akademija na Naukite.
- Kramer, Christina E. 1987/88. Towards a Comparison of Conditionals in Bulgarian, Macedonian, and Albanian. *Makedonski jazik* 38/39.263-70.
- Leafgren, J. 1992. Object Reduplication and Topicality in Bulgarian, U. of Virginia (Ph.D. dissertation).
- Lunt, Horace. 1984. Some Sociolinguistic Aspects of Macedonian and Bulgarian. In *Language and Literary Theory (Papers in Slavic Philology, 5)*, ed. by Benjamin Stolz et al., 83-127. Ann Arbor: University of Michigan.
- Lunt, Horace. 1986. On Macedonian Language and Nationalism. *Slavic Review* 45,4.729-34.
- Mithun, Marianne. 1992. The Substratum in Grammar and Discourse. In *Language Contact: Theoretical and Empirical Studies*, ed. by Ernst Håkon Jahr, 103-115. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Prince, E. 1988. "On Pragmatic Change: The Borrowing of Discourse Functions." *Journal of Pragmatics* 12.505-518.
- Roth, Juliana. 1979. *Die indirekten Erlebnisformen im Bulgarischen: Eine Untersuchung zu ihrem Gebrauch in der Umgangssprache. (Slavistische Beiträge 130)*. Munich: Otto Sagner.

- Usikova, Rina P. 1995. Towards a Contrastive analysis of the Balkan Slavic Languages: Macedonian and Bulgarian. *Balkan Forum* 3,1(10).289-312
- Vidoeski, Bozvidar. 1995. On Two New Theories of the Macedonian Language. *Balkan Forum* 3,1(10).279-87.
- Yokoyama, Olga T. 1994. Reflections: Slavic Linguistics as a Discipline and an Occupation in the United States. *Journal of Slavic Linguistics*, 2,2.186-200.
- Димитровски, Тодор, Блаже Конески, и Трајко Стаматоски. 1978. За македонскиот јазик. Скопје: Институт за Македонски Јазик
- Голомб, Зб. 1958. Неколку белешки врз историјата на македонскиот јазик. *Македонски јазик* 9.1-15.
- Голомб, Зб. 1970. За 'механизмот' на словенско-романските односи на Балканскиот полуостров. *Македонски Јазик* 21.5-18.
- Конески, Блаже. . 1965. Историја на македонскиот јазик. Скопје: Кочо Рацин.
- Конески, Блаже. 1948. По повод најновиот напад на нашиот јазик. Скопје: Земски одбор на народниот фронт на Македонија.
- Лопашов, Ју. А. 1978. Местоименные повторы дополнения в балканских языках. Ленинград: Наука.
- Миндак, Јоланта. 1987/88. Морфосинтаксичко Западномакедонски-албански паралели. *Македонски јазик* 38/39.151-63.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1994. Синтакс на македонскиот стандарден јазик. Скопје: Радинг.
- Тополињска, З. 1992. За прагматичната и семантичната мотивација на морфосинтаксички балканизми. *Прилози: Одделение за лингвистика и литературна наука - Македонска Академија на Науките и Уметностите* 1991. 16,1.119-27.

- Тополињска, З. 1992. За прагматичната и семантичната мотивација на морфосинтаксички балканизми. *Прилози: Одделение за лингвистика и литературна наука - Македонска Академија на Науките и Уметностите* 1991. 16,1.119-27.
- Угринова-Скаловска, Р. 1960-61. Две стилиски особености во нашиот говорен јазик. *Македонски Јазик* 11-12.105-111.
- Фриедман, Виџтор А. 1991a. Дијалектна основа, варијација и кодификацијата на балканските литературни јазици: албански, бугарски, македонски, ромски. XVII Научна дискусија: Семинар за македонски јазик литература и култура. Скопје: Универзитет "Кирил и Методиј", 17-24.
- Фриедман, Виџтор А. 1991b. Глаголските категории, морфолошките парадигми и определуванјето на изгласите на македонската јазична територија.. *Studia linguistica Polono-Jugoslavica*. 6.33-40.
- Џрвенковска, Емилија. 1986. Некои забелешки во врска со (не)удвојувањето на индиректниот објект. *Литературен збор* 33,4.99-10